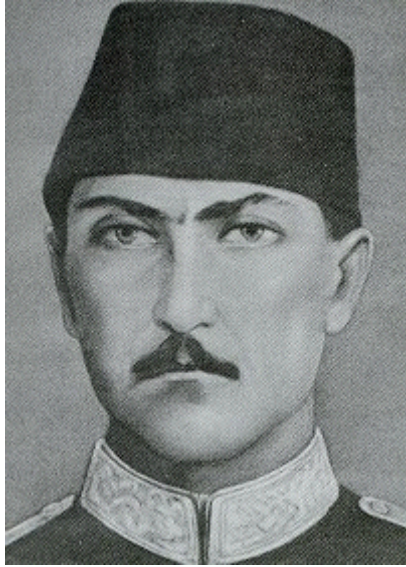

ATATÜRK ÜN DOĞUMU

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, 19 Mayıs 1881 yılında, Selanik'te Kocakasım Mahallesi, Islahhane Caddesi'ndeki üç katlı pembe evde doğdu. Selanik yerlilerinden olan babası Ali Rıza Efendi, Söke'den Selanik'e gelmiş Türkmenlerden "Kırmızı Hafız" lakaplı Ahmet Efendinin oğludur. Annesi Zübeyde Hanım ise 1871 yılında Selanik yakınlarındaki Langaza kasabasına yerleşmiş, Hacı Sofi ailesinden Feyzullah Ağa'nın kızıdır. Gümrük Muhafaza Teşkilatı'nda memurluk yaparken Zübeyde Hanımla evlenen Ali Rıza Efendi, 1877 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan önce de Selanik Asakir-i Milliye Taburunda da subaylık yapmıştır. Daha sonraları kereste ticareti yapan babası 1888 yılında öldüğünde Mustafa yedi, kız kardeşi Makbule bir yaşında idi. Diğer kardeşleri Naciye, Ömer ve Fatma küçükken öldüler. Zübeyde Hanım oğlunun başarılarını gördükten sonra, tedavi görmek için gittiği İzmir'de 14 Ocak 1923 günü 66 yaşında hayata gözlerini yummuştur. Makbule Hanım (Atadan) ise 1956 yılına kadar yaşamıştır.

Ailesi

Ali Rıza EFENDİ (1841-1888)

Ali Rıza Efendi 1841 yılında Selanik'te doğdu. Söke'den Selanik'e yerleşmiş Türkmenlerden "Kırmızı Hafız" lakaplı Ahmet Efendinin oğludur. İlkokulu Abdi Hafız Mahalle Mektebinde okudu. Selanik'te Evkaf İdaresinde katiplik, sonrada Gümrük Muhafaza Teşkilatında memurluk yaptı. Memurluğu sırasında, Hacı Sofi ailesinden Feyzullah Ağa'nın kızı Zübeyde Hanımla evlendi.

1876 yılında da Selanik Asakir-i Milliye taburunda subay olarak görev alan Ali Rıza Efendi, daha sonra da kereste ticareti yapmaya başladı. Zübeyde Hanım'dan beş çocuğu oldu. Çocuklarından Naciye, Ömer ve Fatma fazla yaşamadı. Sadece Mustafa ve Makbule hayatlarına devam edebildi. Ali Rıza Efendi, 1888 yılında, tek oğlu Mustafa Kemal ilkokulda okuduğu sırada, rahatsızlandı ve öldü.

Zübeyde Hanım (1857-1923)

Zübeyde Hanım 1857 yılında Selanik'te doğdu. Orta Anadolu'dan göç ederek, Selanik'in batısında Arnavutluk sınırına yerleştirilen yörüklerden, Hacı Sofi ailesinden Feyzullah Ağanın kızıdır. Selanik'te Gümrük Muhafaza Teşkilatında memur olan Ali Rıza Efendi ile evliliğinden beş çocuk sahibi oldu. Fatma ve Ömer'i daha küçükken kaybetti. 1888 yılında Mustafa ilkokuldayken kocasını da kaybeden Zübeyde Hanım, zaman zaman çocukları ile birlikte kardeşi Hüseyin Ağa'nın çiftliğine giderdi. Bu sırada, Atatürk'ün ifadesiyle; iyi kalpli bir insan olan Ragıp Bey'le evlendi. Kızlarından Naciye de çok yaşamadı. Balkan harbinden sonra, birçok Türk ailesi gibi, kızı Makbule ile birlikte Selanik'ten göç etti ve İstanbul'a gelerek Beşiktaş-Akaretler'de bir eve yerleşti. Milli Mücadele yıllarında Ankara'ya gelen Zübeyde Hanım, 1919'da ayrılmak zorunda kaldığı oğlunu, yıllar sonra Ankara'da Devlet Başkanı olarak gördü. 14 Ocak 1923'te tedavi amacıyla gittiği İzmir'de 66 yaşında vefat etti.

Makbule ATADAN (1887-1956)

Mustafa Kemal Atatürk'ün kız kardeşi olan Makbule Atadan, 1887 yılında Selanik'te doğdu.

Balkan Savaşlarından sonra, annesi Zübeyde Hanım'la birlikte Selanik'ten ayrılarak İstanbul'a yerleşti. Cumhuriyet'in ilanından sonra ağabeyinin isteği üzerine, annesiyle birlikte Ankara'ya geldi. Bir süre Atatürk'ün yanında kalan Makbule Atadan, daha sonra Çankaya Köşkü arazisi içinde kendisi için yaptırılan Çamlı Köşke yerleşti.

1930'da Atatürk'ün isteğiyle Fethi Okyar'ın kurduğu Serbest Cumhuriyet Fırkasına giren Makbule Hanım birkaç ay sonra parti kapatılınca siyasetten çekildi ve 1935'de milletvekili Mecdi Boysan ile evlendi. Makbule Atadan'ın ağabeyi Atatürk ile ilgili anıları "Büyük Kardeşim Atatürk (1952)" ve "Ağabeyim Mustafa Kemal (1952)" adlarıyla yayımlandı. 1956 yılında 69 yaşında öldü.

OKUL YILLARI

Mustafa, öğrenim çağına gelince Hafız Mehmet Efendi'nin mahalle mektebine başladı. Sonra babasının isteğiyle, yeni bir yöntemle öğretim yapmak üzere Selanik'te açılan, Şemsi Efendi Mektebi'ne geçti. Bu sırada babasını kaybetti. Bir süre Rapla çiftliğinde dayısının yanında kaldıktan sonra, annesi Mustafa'nın eğitim hayatına devam etmesini istediği için, Selanik Mülkiye İdadisi'ne (ortaokul) kaydoldu. Mustafa'nın bu okulda hocasıyla arasında bir tartışma geçince, zaten orada okumasını istemeyen büyükannesi onu derhal okuldan aldı. Askeri Rüştîye elbisesi giyen komşusunun oğluna özenen Mustafa, asker olmasını istemeyen annesinin karşı çıkmalarına rağmen, gizlice, Selanik Askeri Rüştîyesi'nin sınavına girdi. Sınavı kazandığı haberini alan Mustafa annesine karşı bir oldu bitti yapıp, bu okula kaydını yaptırdı. (1893). Bu okulda, Matematik hocası ona Kemal adını verdi. Selanik Askeri Rüştîyesini başarıyla bitiren Mustafa Kemal, Manastır Askeri İdadisi'ne (lise) girdi. Burada Fransızca'dan geri kalınca, ilk tatilde Selanik'e gitti ve iki üç ay gizlice Fransız Fırerler Okulu'nun özel sınıfına devam ederek, Fransızcasını geliştirdi. Ertesi yıl Manastır Askeri İdadisi'nde, buraya yeni gelen Şair Ömer Naci ile tanıştı ve edebiyatla da ilgilenmeye başladı.

HARP OKULU YILLARI

Manastır Askeri İdadisi'ni başarıyla bitiren Mustafa Kemal, İstanbul'a giderek Harp Okulu'nun piyade bölümüne girdi. (13 Mart 1899). Harp Okulu'nun ilk sınıfında az çalışan Mustafa Kemal, diğer iki yılda var gücüyle derslerine sarıldı. 1902'de bu okulu teğmen rütbesiyle bitirdi ve öğrenimine Harp Akademisi'nde devam etti. 1903 yılında Üsteğmen oldu. 11 Ocak 1905 tarihinde de Harp Akademisi'nden mezun olan Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal, staj yapması için Şam'daki 30. Süvari Alayı'na gönderildi.

YAKINLARI

Latife UŞAKLIGİL (1898-1976)

Latife Hanım 1898 yılında İzmir'de doğdu. İzmir Lisesini bitirdi, Paris ve Londra'da Hukuk okudu (1921). Türkiye'ye döndüğünde Kurtuluş Savaşı henüz bitmemişti. Türk Ordusunun İzmir'e girişinin ikinci günü Başkumandan Mustafa Kemal'in şehre geldiğini duydu (11 Eylül 1922). Bunun üzerine Latife Hanım Kumandanlık karargahına giderek Atatürk'ten güvenlik gerekçesiyle Göztepe'deki konaklarında kalmasını istedi. Atatürk bu çağırışı memnurlukla karşıladı. Bu tanışma taraflar arasında devamlı haberleşmenin başlangıcı oldu. Mustafa Kemal 1923'te annesinin ölümü dolayısıyla gittiği İzmir'de Latife hanımla evlendi (29 Ocak 1923). 1925 yazında Doğu Anadolu gezisinde aralarında geçen tatsız bir tartışmadan sonra 5 Ağustos 1925 tarihinde boşandılar. Öldüğü 1976 yılına kadar İzmir'de ve İstanbul'da yaşayan Latife Hanım, tüm ısrarlara rağmen anılarını anlatmamıştır.

Sabiha GÖKÇEN (1913-2001)

Sabiha Hanım 1913 yılında Bursa'da doğdu. II. Abdülhamid tarafından Bursa'ya sürgün gönderilen vilayet başkatibi Hafız Mustafa İzzet'in kızıdır. İlkokula gittiği yıllarda babasını kaybetti ve kardeşlerinin yardımıyla öğrenimini sürdürdü. Atatürk, 1925 yılında çıktığı Bursa gezisinde Sabiha Gökçen'le tanıştı ve içinde bulunduğu güç yaşama şartlarını öğrenince de onu evlat edindi. Ankara Çankaya İlkokulu'nu, daha sonra da Üsküdar Kız Koleji'ni bitiren Sabiha Hanım, Türk Hava Kurumu'nun Havacılık Okulu'na girdi (1935). Burada geçirdiği

başarılı öğrenim hayatından sonra, yüksek planörcülük kurslarına katılmak üzere Sovyetler Birliği'ne gönderildi. Dönüşte Eskişehir Hava Okulu'na girdi, aynı zamanda 1.Tayyare Alayı'nda av ve bombardıman uçakları alanında uzmanlaştı.

Sabiha Gökçen, 1937 Ege ve Trakya manevraları sırasında başarılı uçuşlar yaptı. Aynı yıl çıkan Şeyh Rıza İsyanı sırasında yapılan kara harekatını, Dersim ve çevresini havadan bombalayarak kolaylaştıran Sabiha Gökçen 1938'de yaptığı Balkan turuyla ününü Avrupa'ya yaydı. 1938'de Türkkuşu'nda başöğretmenliğe atandı ve 1955'te uçuculuktan ayrıldı. Türk Hava Kurumu Yönetim Kurulu üyesi oldu.

Ülkü DOĞANÇAY

Ülkü'nün annesi Selanikli Vasfiye Hanım, Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım tarafından evlatlık olarak alınıp büyütülmüştür. Zübeyde Hanım ile Selanik'e, sonra İstanbul'a, oradan da Ankara'ya birlikte gelen Vasfiye Hanım, Zübeyde Hanım ölünce de Atatürk'ün kız kardeşi Makbule Atadan'ın yanında kalmıştır. Daha sonra evlenen Vasfiye Hanım'ın doğan kız çocuğuna, Atatürk daha yüzünü görmeden "Ülkü" adını koymuştur. Ülkü büyüdükçe Atatürk'ün ona olan sevgisi de büyümüş; onu yurt gezilerinde yanında götürmeye başlamıştır. Atatürk, Ülkü'nün özellikle yaşına göre olgun davranışlarından ve zekasından çok etkilenmiştir. Atatürk öldüğünde Ülkü beşbuçuk yaşlarındaydı.

Afet İNAN (1908-1985)

Atatürk, 11 Ekim 1925'te İzmir'e geldiğinde, birçok kurumun yanı sıra okulları da gezerek konuşmalar yaptı. Yine o günlerde İzmir ilkokullarından birinde bir toplantıda Afet Hanım'la karşılaştı. Afet İnan, ilköğrenimini Eskişehir'in Mihalicçık ilçesinde, Ankara ve Biga'da tamamladıktan sonra, Bursa Kız Öğretmen Okulu'nu 1925 yılında bitirmiştir. İlk görevine 17 yaşındayken, babasının görevi gereği bulundukları İzmir'de Reddi İlhak İlkokulu'nda başlamıştır. Atatürk, Afet İnan'ın ailesinin Makedonya kolunu tanıdığından, kendisinin meslek ve durumu ile ilgilenir. Afet İnan'ın isteği, öğrenimini sürdürmek ve yabancı dil öğrenmektir. Bunun yerine getirilmesi için Atatürk, Afet İnan'ın babası ve annesi ile görüşerek, kendisini o yıl İsviçre'nin Lozan şehrine Fransızca öğrenmeye gönderir (1925 - 1927).

Sonra, İstanbul'da Fransız Kız Lisesi (Notre Dame de Sion)nde bu öğrenimini sürdürür (1928-1929). Ortaöğrenim tarih öğretmenliği sınavına girerek öğretmenlik belgesini alır ve Ankara Musiki Öğretmen Okulu'na, Tarih ve Yurt Bilgisi öğretmeni olarak atanır (1929-1930). Türk Tarih Kurumu'nun kuruluş çalışmalarında yer almış ve orada uzun yıllar Asbaşkanlık yapmıştır. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün de müdürlüğünü yapmıştır. Akademik çalışmalarına devam eden Afet İnan, 1938'de lisans, 1939'da doktora çalışmalarını tamamlayarak 1942'de doçent ve 1950'de de profesörlüğe yükselir. Prof. Dr. Afet İnan'ın Atatürk ve Türk tarihi ile ilgili birçok yayını bulunmaktadır. 8 Haziran 1985 tarihinde ölmüştür.

Atatürk vasiyetnamesinde Afet İnan için; "yaşadığı müddetçe şimdilik (şimdiki halde) ayda 800 lira verilecektir" diye vasiyette bulunmuştur.

NEBİLE

Temmuz 1927'de İstanbul Çapa Öğretmen Okulu'ndan üç kız öğrenci Dolmabahçe Sarayı'na getirilmişti. Bunlardan Nebile Atatürk'ün manevi kızı olarak kalmıştır. Daha sonra öğrenimi için Ankara'ya getirilen Nebile, evlenme çağı geldiğinde, o yılların Viyana Büyükelçiliği Baş Katibi, Tahsin Bey'le evlendirilmiştir. Düğün 17 Ocak 1929'da Ankara Palas'ta, Atatürk ve diğer davetlilerin katılmasıyla yapılmıştır. Atatürk'ün hastalandığı günlerde Nebile de hastalanmıştı. Yakalandığı hastalıktan kurtulamayarak hayata gözlerini kapamıştır.

Rukiye ERKİN

Atatürk Rukiye'yi bir Konya gezisinde tanımıştı. O vakitlerde Rukiye hayatının en zor yıllarını yaşıyordu. Kimsesizdi. Atatürk, Rukiye'yi Ankara'ya getirerek bakımını ve okutulmasını sağlamış ve bir Jandarma Yüzbaşı ile evlendirmiştir. Nikahları Ankara

Belediyesi'nde kıyılmış, zamanın İç İşleri ve Dış İşleri Bakanları da şahitlik etmişlerdir. Düğünleri İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nda yapılmış, düğünde Atatürk ilk dansı Rukiye ile yapmıştır.

Abdürrahim TUNÇOK

Evlatlıklarından Abdürrahim, o zamanlar Van'dan aldığı kimsesiz bir çocuktur. İstanbul'a getirdiği sekiz yaşındaki Abdürrahim'i Beşiktaş Akaretler'de 78 numaralı evlerinde annesi Zübeyde Hanım'ın yanına bıraktı. Zaferden sonra da Ankara'ya getirerek, Salih Bozuk'un oğlu Cemil ile beraber Çankaya Köşkü'ne yakın bir ilkokula yazdırdı. Daha sonra Sanayi Mektebi'ne gönderilen Abdürrahim, Atatürk Latife Hanım'la evlenince İzmir'e Zübeyde Hanım'ın yanına gönderilmiş ve ayrıldıklarında tekrar Ankara'ya geri getirilmiştir. Mustafa Kemal, öğrenimine yurtdışında devam etmesini uygun gördüğü Abdürrahim'i 1929 yılında Berlin Teknik Üniversitesi'ne göndermiş ve tüm giderlerini karşılamıştır. 1934 yılından sonra Tunçok soyadını alan Abdürrahim Bey Savarona Yat'ının satın alınması görüşmelerinde tercümanlık yapmıştır.

Zübeyde Hanım, ölümünden yıllar sonra 1971'de açılan vasiyetnamesinde Abdürrahim Tunçok'a 20 lira verilmesini istemiştir.

ÇALIŞMA ARKADAŞLARI

ALİ FUAT CEBESoy (1882 - 1968)

Kurtuluş Savaşı komutanlarından, diplomat ve siyaset adamı. 1882 yılında İstanbul'da doğdu. Babası İsmail Fazıl Paşa'nın gönülsüzlüğüne rağmen, girdiği Harp Okulu'nda Mustafa Kemal ile aynı sınıfa düşmesi bir bakıma gelecekteki kaderini çizmiş oldu.

Cebesoy'un Beyrut'ta başlayan kıta hizmetleri, 1908'deki Roma Askeri Ateşeliği dışında, çok hareketli geçti. Trablus'ta savaş başlar başlamaz (1911) oraya ilk gidenler arasındaydı. Balkan Savaşı sırasında Karadağ'da, Yanya Kalesinde, Pista ve Pisani muharebelerinde, 1. Dünya Savaşının başında tümen komutanı olarak katıldığı Kanal Hareketinde, büyük başarılar gösterdi. İstanbul Hükümeti'nin İçişleri Bakanı, Mustafa Kemal'in görevsizliğini bir genelgeyle açıklayınca Ali Fuat Paşa'da kendi bölgesindeki valilere ve mutasarrıflara kendisinden gelecek emirlere göre hareket edilmesini bildirdi (1919). Ayrıca, her tarafta Müdafaa-i Hukuk ve Reddi İlhak Cemiyetlerinin kurulacağını ilgililere hatırlattı. Bu çabaları takdirle karşılandığı için, Sivas Kongresi sonrasında Cebesoy, Umum Kuvayı Milliye komutanı olarak görevlendirildi.

Kendisini çekemeyenlerce Çerkez Ethem taraftarlığıyla suçlandı. Doğru olmadığı sonradan belgelerle ortaya konan bu suçlama üzerine, ayaklanmaların bastırılmasından sonra, Ankara'ya çağrılarak Moskova Büyükelçiliğine atandı. Mustafa Kemal'in talimatını yerine getirmekle yükümlü olduğu bu zor görevi başarıyla yürüttü ve 10 Mayıs 1921'de Ankara'ya dönerek Mecliste siyasi çalışmalarına başladı. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti başkanlığını yaptı. 1925'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurucuları arasında yer aldı. Ertesi yıl (1926) İzmir Suikasti dolayısıyla Ali Fuat Paşa da tutuklandı, yargılandı ve beraat etti.

Cebesoy'un ikinci dönem siyasi hayatı İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı yıllarında başladı. Milletvekili olarak tekrar Meclise girdikten sonra Bayındırlık Bakanlığı (1939-1943) ve bir ara TBMM Başkanlığı da (1947-1950) yaptı. 1968 yılında öldü.

CELAL BAYAR (1883 - 1985)

Parlamenter, devlet adamı, Türkiye Cumhuriyeti'nin 3. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, 1883 yılında Bursa-Gemlik'te doğdu. İlk ve orta öğrenimini babası Abdullah Fehmi Efendi'nin yanında yapan Bayar, Gemlik mahkeme ve reji kalemine memur olarak girdi. Daha sonra Ziraat Bankası'nda çalışmaya başladı. Bu arada Harir Darutariri okuluna devam etti.

1990'da İttihat Terakki Cemiyeti'nin kurduğu gönüllüler taburuna yazıldı. Zamanla bu partinin sayılı üyeleri arasına girdi. İzmir'de kurulan cemiyetin genel sekreterliğini yürüten Bayar, Kız Lisesi'nin ve Şimendifer Okulunun açılmasına ön ayak oldu. I. Dünya Savaşı'ndan sonra İzmir'de kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin de faal üyeleri arasına katıldı. 1920 tarihinde Bursa milletvekili olarak Büyük Millet Meclisi'ne katılan Bayar, aynı tarihte İktisat Bakanlığı'na vekalet etti. Çerkez Ethem'in isyanı sırasında, Ethem'i ikna etmek için gönderilen heyete başkanlık etti. 1921'de İktisat Başkanlığı'na getirildi. Lozan Konferansı'na müşavir üye olarak katıldı. 1924'te Türkiye İş Bankası'nı kurma görevini üstlendi. 1937'de İsmet İnönü'nün başbakanlıktan ayrılması üzerine, Atatürk tarafından Türkiye Cumhuriyeti'nin 14. Başbakanı olarak tayin edildi ve ilk kabinesini kurdu. Atatürk'ün ölümünden sonra, Cumhurbaşkanlığı'na seçilen İsmet İnönü tarafından da başbakan olarak tayin edildi. Daha sonra İnönü ile anlaşamadığından, yerini 3 Mayıs 1939'da Doktor Refik Saydam'a bıraktı.

CHP'de arkadaşları ile 1945'de Dörtlü Takrir'i verinceye kadar görev aldı ve bu tarihte Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan ile birlikte Demokrat Parti'yi kurdu. 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinde genel başkanı bulunduğu Demokrat Partinin iktidarı büyük çoğunlukla kazanması ile 22 Mayıs 1950'de toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi Bayar'ı Cumhurbaşkanlığına seçti. 1954-1957 genel seçimlerinden sonra da Meclis tarafından Cumhurbaşkanlığına seçilen Celal Bayar, 10 yıllık Cumhurbaşkanlığı döneminde Adnan Menderes'i başbakan olarak tayin etmiştir. Bayar, 27 Mayıs 1960'da Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetime el koymaları ile tutuklanarak Yassıada'ya götürüldü. 16 ay süren soruşturma ve yargılamadan sonra, Yassıada Yüksek Adalet Divanı tarafından, 15 Demokrat Parti, ileri geleni ile birlikte idama mahkum edilmiştir. Milli Birlik Komitesi, idamlardan üçünü (Menderes, Zorlu, Polatkan) onaylarken, başta Celal Bayar olmak üzere, 12 Demokrat Parti ileri geleninin idam hükmünü müebbet hapse çevirmiştir. Yassıada'dan Kayseri cezaevine götürülen Bayar, orada rahatsızlanmış, evinde tedavi edilmek üzere serbest bırakılmıştır (7 Kasım 1964).

CEVAT ABBAS GÜNER (1887 - 1943)

Mustafa Kemal'in başyaveri olan Cevat Abbas, 1887 yılında Niş'te doğdu. Mustafa Kemal ile Samsun yolculuğuna seçilenler arasındaydı. Harp Okulu'nu 1908 yılında bitirdi. İtalya, Balkan ve I. Dünya Savaşlarında bulundu. Üsteğmen rütbesiyle katıldığı Çanakkale Savaşında, Mustafa Kemal, Cevat Abbas'ı emir subayı olarak karargahına aldı. 1916'da yüzbaşılığa yükseldi. 16 Mayıs günü Samsun'a gitmek üzere Bandırma Vapuru'na binerken, merkezi Erzurum'da bulunan 9. Ordu Müfettişliği başyaveriydi. Cevat Abbas, Samsun'dan Erzurum'a varıncaya kadar Mustafa Kemal'in yazışma işlerini yönetti. Sivas Kongresinde, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti mensuplarının Meclisi Mebusan seçimlerine girebilmeleri görüşü benimsenince Bolu'dan milletvekili seçildi ve İstanbul'a gitti. Meclisi Mebusan dağıtıldıktan sonra Ankara'ya döndü ve Birinci TBMM'ne Bolu milletvekili olarak katıldı. Erzurum'da istifa etmesiyle son bulan askerlik hayatı, 1920'de yeniden başladı ve yüzbaşı rütbesiyle Kurtuluş Savaşına katıldı. Yozgat Ayaklanmanın bastırılmasında gösterdiği çalışmalarından dolayı kendisine İstiklal Madalyası verildi. Rütbesi 1923'te binbaşılığa yükseltildi. 1924'te kurulan İş Bankasının kurucuları ve hisse sahipleri arasında Cevat Abbas da vardı.

Cevat Abbas Güner'in 1941 yılına kadar milletvekilliği yaptı. Mustafa Kemal'le ilgili hatıralarını, Ebedi Şef Kurtarıcı Atatürk'ün Zengin Tarihinden Birkaç Yaprak (1939) adlı kitapta topladı. 1943 yılında Yalova'da öldü.

FALİH RIFKI ATAY (1894 - 1971)

Gazeteci ve yazar. 1894 yılında İstanbul'da doğdu. Fıkra, makale, gezi türlerindeki gazete yazılarıyla ve özellikle Atatürk'ü yakından tanıtan anılarıyla ün kazanan Fali Rıfki Atay, Kovacılar semtindeki Rehberi Tahsil Rüştiyesi'ni bitirdikten sonra Hüseyin Cahit'in Yalçın müdürlük yaptığı Mercan İdadisi'nde öğrenimini tamamladı. Darülfünunun Edebiyat bölümünü bitirdi. İdadide edebiyat öğretmeni olan Celal Sahir Erozan ile kendisinden bir ileri sınıfta okuyan Orhan Seyfi Orhon, Fali Rıfki'nin edebiyat beğenisinin gelişmesine yardımcı oldular. İlk Yazıları, Serveti Fünun dergisinin genç yazarlara ayrılan ek sayfalarında yayımlanan Fali Rıfki'nin Tecelli(1911) dergisi ile Süleyman Bahri'nin yönettiği Kadın(1912) dergisinde Cenap Şahabettin ile Ahmet Haşim'in eserlerini hatırlatan şiirleri çıktı.

1912'de Tanin gazetesinde düz yazıları yayımlanmağa başladı; İstanbul Mektupları, Edirne mektupları gibi yazıları çıktı. 1913-1914 yıllarında sadaret ve Dahiliye Nazırlığı kalemlerinde çalıştı. Dahiliye Vekili Talat Paşa ile birlikte gittiği Bükreş'ten Tanin gazetesine röportaj yazıları yolladı. Bu dönemdeki yazıları, Türkçülük ve Türkçecilik akımlarının etkisini taşıyordu. I. Dünya Savaşında yedek subay olarak Suriye'ye gitti; 4. Ordu kumandanı Cemal Paşa'nın hususi katipliğini yaptı. Suriye ve Filistin'deki savaş anılarını "Ateş ve Güneş" (1918) kitabında topladı. Cemal Paşa'nın Bahriye nazırı olması üzerine Kalemî Mahsusa müdür yardımcılığına getirildi (1917). Kazım Şinasi Dersan, Necmettin Sadık Sadak, Ali Naci Karacan ile birlikte Akşam Gazetesini çıkarmağa başladı (1918). Bu gazetede Günün Fıkraları başlığıyla sürekli yazılar yazdı. Kurtuluş Savaşını destekleyen etkili yazıları dolayısıyla idam istenerek Kürt Mustafa Divanı Harbi'ne verildi. Fakat İnönü Zaferinin kazanılması üzerine Divanı Harp tutumunu değiştirdiği için idamdan kurtuldu. Kurtuluş Savaşı sona erdiği sırada İzmir'de Atatürk ile görüşmeğe gelen gazeteciler arasındaydı. Atatürk'ün isteği üzerine İkinci Büyük Millet Meclisi'ne Bolu'dan milletvekili seçildi (1922). Daha sonra uzun yıllar Ankara Milletvekili olarak T.B.M.M.'de bulundu. Hakimiyeti Milliye, Milliyet ve Ulus gazetelerinin başyazarlığını yaptı.

Yeni Türk Alfabesinin hazırlanması ve uygulanması sırasında Dil Encümeninde görev aldı. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın tutumuna şiddetle karşı çıktı. Ulus gazetesinin başyazarlığını yaptığı dönemde Ankara şehir planı jürisinde üyelik ve İmar Komisyonunda başkanlık yaptı.

1946'da çok partili döneme geçildikten sonra Ulus gazetesinde CHP'nin savunuculuğunu sürdürdü. Demokrat Parti'nin 1950'de iktidara geçmesinden sonra Dünya Gazetesini kurarak (1952) muhalefete geçti; yeni iktidara karşı Atatürk devrimlerini savundu.

Fali Rıfki Atay, sağlam, atak, çekici, anlatımı ve duru Türkçesiyle Cumhuriyet basınının

Encümeninde usta kalemlerinden biriydi. Günlük siyasi olayları ele alan başyazı ve fıkraları yanında Ulus ve Dünya gazetelerinde Pazar günleri yayımladığı haftalık yazılarında çok usta bir deneme ve söyleşi yazarı niteliği gösteriyordu. Gezi ve anı türlerinde Cumhuriyet döneminin çok ilginç ürünlerini verdi.

Eserleri: "Eski Saat" (1933), "Niçin Kurtulmamak?" (1953), "Çile" (1955), "İnanç" (1965), "Kurtuluş" (1966), "Pazar" "Konuşmaları" (1966), "Bayrak" (1970), "Ateş ve Güneş" (1918), "Atatürk'ün Bana Anlattıkları" (1955), "Mustafa Kemal'in Mütareke defteri" (1955), "Çankaya" (1961), "Batış Yılları" (1963), "Atatürk'ün Hatıraları" ; "1914-19" (1965), "Atatürk Ne idi?" (1968), "Faşist Roma", "Kemalist Tiran, Kaybolmuş Makedonya" (1930), "Deniz Aşırı" (1931), "Yeni Rusya" (1931), "Moskova-Roma" (1932), "Bizim Akdeniz" (1934), "Taymis Kıyıları" (1934), "Tuna Kıyıları" (1938), "Hind" (1944), "Yolcu Defteri" (1946), "Atatürkçülük Nedir?" (1966), "Roman" (1932).

FETHİ, ALİ OKYAR (1880 - 1943)

Devlet adamı ve Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurucusu. Pirlepe'de doğdu. İyi bir öğrenim gördü. Vatan Hürriyet Cemiyeti'nde Mustafa Kemal ile beraber çalıştı. 1908'de Paris'te ateşemiliter olan Fethi Bey, Trablusgarp Savaşı çıkınca Paris'ten ayrıldı, Afrika'da yapılan savaflara katılmak üzere Trablusgarb'a geçti.

1913'de İttihat ve Terakki Genel Merkezi'ne üye seçilmiş ve Genel Sekreter olmuştur. Aynı yılın son aylarında Sofya'ya elçi olarak tayin edildi. İzzet Paşanın kısa süren Sadrazamlığında Dahiliye Nazırı olarak görev alan Fethi Bey, Damat Ferit Paşa tarafından tutuklandı. Bütün muhaliflerini ortadan kaldırmak isteyen Damat Ferit, Fethi Bey'i Enver, Cemal ve Talat Paşaların kaçmalarına göz yummakla suçlandırmış ve Malta'ya sürgüne göndermiştir. Ancak tutuklanan İngilizler'le değiştirilmek suretiyle 1921 yılında Malta'dan kurtarıldı. Büyük Millet Meclisi tarafından Büyük Taarruzda Dahiliye Nazırı olarak seçilen Fethi Bey, Roma, Paris ve Londra'ya giderek; Yunanlıların Anadolu'dan çekilmelerini sağlayacak bir barış için çalışmıştır. Fethi Bey bu durumu, o sırada taarruz hazırlıklarını tamamlamak üzere bulunan Mustafa Kemal'e bir telgrafla birdirdi. Daha sonra da Ankara'ya döndü. Rauf Orbay'ın Başbakanlık görevinden ayrılması üzerine Başbakan seçildi (4 Ağustos 1923).

Cumhuriyetin ilanı sırasında yaşanan kabine buhranı üzerine Başbakanlıktan ayrıldı. Mustafa Kemal'in Cumhuriyetin ilanına karar verdiği sırada, O'nun yanında bulunmuş ve Mecliste takip edilecek çalışma şeklini beraberce tespit etmişlerdir. Fethi Bey, Cumhuriyetin ilanından sonra TBMM Başkanı seçildi. Terakkiperver Fırkanın kurulmasından sonra, Başbakanlıktan ayrılan İsmet İnönü'nün yerine tekrar başbakanlığı seçilen Fethi Okyar, Şubat 1925'te başlayan Şeyh Said İsyanı sırasında Başbakanlıktan ayrıldı.

Büyükelçi olarak çalıştığı Paris'ten, 1930 yılında dinlenmek için yurda gelen Fethi Okyar'a Mustafa Kemal tarafından yeni bir parti kurması teklifi yapılması üzerine, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı kurdu. Fakat bu parti kapatıldı. Mustafa Kemal'in ölümünden sonra da çalışmalarına devam eden Fethi Okyar, 12 Mart 1941'de Adliye Vekaleti görevinden ayrılmış ve birkaç yıl sonra 7 Mayıs 1943'de ölmüştür.

FEVZİ, MUSTAFA ÇAKMAK (1856 -1950)

Asker ve siyaset adamı. 1856 yılında İstanbul'da doğdu. Anadolu'da kurtuluş kaynaşmaları başladığı sırada, Saray'ın gözde adamları arasındaydı. 1898 yılında kurmay yüzbaşı olarak Akademi'yi bitirdikten sonra, Arnavutluk'ta görev yaptı (1899). Arnavutluk ve Rumeli vilayetleriyle ilgili ıslahat kararlarını uygulamakla görevli heyette bulundu (1912); 1917'de Diyarbakır'da tümen komutanlığı; aynı yıl Filistin'de 7. Ordu komutanlığı yaptı. 1918'de Genelkurmay Başkanlığında görevliydi ve Mustafa Kemal'in Samsun'a hareketinden bir gün önce de 1. Ordu müfettişliğine atandı.

1919 yılı başlarında Ali Rıza Paşa Kabinesi'nde Harbiye nazırı oldu. Fevzi Paşa 3 Mayıs 1920'de Kozan milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisine katıldı; aynı gün de Milli Savunma Bakanlığına ve İcra Vekilleri heyeti reisliğine getirildi.

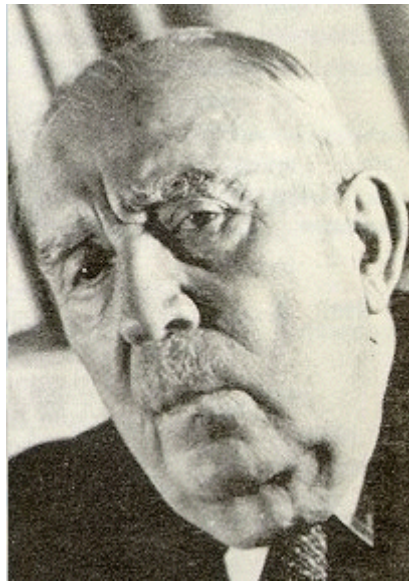
1920 sonlarında Erkânı Harbiye'si Umumiye vekil vekiliydi. 1921'de II. İnönü Savaşı'ndan sonra Korgenerallik rütbesiyle Genelkurmay Başkanlığına getirildi. Sakarya Zaferi'nin ardından da Meclis'ten mareşallik rütbesini aldı. İlk yıllarda aynı zamanda milletvekiliydi ama 1925'te askerlikle siyaset arasında bir seçim yapma durumunda kalınca asıl mesleğinde karar kıldı ve 1944 yılında yaş haddinden emekliye ayrılincaya kadar Genelkurmay

Başkanlığında kaldı. En büyük başarısı Atatürk ile İnönü'nün de kesinlikle aynı görüşte olmalarından güç alarak, orduyu siyaset dışında bırakabilmesiydi.

Çakmak, askerlik hayatını iki ayrı döneminde, iki eser yayınladı: "Gorbi Rumeli'nin sureti ziya ve Balkan Harbi'nde Garp cephesi hakkında konferanslar" (1927) ve "Büyük Harbde Şark cephesi hareketleri" (1936).

Mareşal Fevzi Çakmak, 1948'de siyaset sahnesine çıktı ve emekliye ayrılışından sorumlu tuttuğu İnönü'ye karşı çıkmak için DP listesinden İstanbul milletvekili olarak Meclise girdi. Atatürk dönemi bakanlarından Cami Baykut ve Tefvik Rüştü Aras ile birlikte sol eğilimli İnsan Hakları Derneğini kurdu.

HASAN RIZA SOYAK (1888 - 1970)

Yönetici ve siyaset adamı. 1888 yılında Üsküp'te doğdu. Rüştüye'yi bitirdikten sonra İstanbul'da, Vilayet kaleminde devlet hizmetine girdi; kısa bir süre sonra buradan İstanbul Merkez Komutanlığına bağlı Sıkıyönetim Komutanlığı hatipliğine geçti (1914). Aynı yıl 1. Kolordu Kurmaylığı bürosunda görevlendirildi. I. Dünya Savaşı'nın ilk yılını burada geçirdi ve 1916'da 2. Kolordu Kurmaylığında aynı nitelikte bir göreve nakledildi (1918). Savaşın son iki yılında Harbiye Nezaretinde idi. Hasan Rıza, Ankara'da önce TBMM'ye hatip olarak girdi (1922). Bu görev, kendisini sürekli olarak Mustafa Kemal'in yakınında tutuyordu. Mustafa Kemal, Cumhurbaşkanı seçildikten sonra, kendisini mutemet olarak Çankaya Köşkü'ne aldı (1924). 1927'de özel kalem müdürü, 1932'de genel sekreter vekili, 1934'te de genel sekreter oldu. Genel sekreterliği sırasında bir dönem de Burdur milletvekilliği yaptı. Hasan Rıza'nın görevleri değişirken aynı kalan bir şey vardı; Mustafa Kemal'in kendisine karşı beslediği güven ve bu güven sebebiyle Mustafa Kemal'in değişmez vekil harçlığı. Bu görevle, Hasan Rıza başından sonuna Mustafa Kemal'in özel hesaplarını tutan ve harcamalarını yapan kişi olarak kalmıştır. 1970 yılında İstanbul'da öldü.

İSMET İNÖNÜ (1884 - 1973)

Asker, devlet adamı ve Türkiye'nin ikinci Cumhurbaşkanı. Mustafa İsmet 1884 yılında İzmir'de doğdu. İlköğrenimini Sivas'ta bitirdi. 1882'de Sivas Askeri Rüştiyesi'ne girdi. 1895'te Rüştiye'yi tamamladı. Bir yıl Sivas'ta, Mülkiye İdadisi'nde okudu. 1897'de bu okulu bitiren Mustafa İsmet, Halıcıoğlu'nda (İstanbul) o zaman "Mühendishane-i Berrii Hümayun" denilen kara topçu okuluna girdi. 1903'te Harbiye'yi bitirdi. Yüksek askeri eğitime yatkın görüldüğünden, 1903'te Pangaltı'daki Harp Okulu'nda bulunan Erkânı Harbiye'ye (Kurmaya Akademi) alındı. Mustafa İsmet'in Mustafa Kemal, Kâzım Karabekir, Fethi Okyar, Ali Fuat Cebesoy, Asım Gündüz vd. ile aynı çatı altında buluşup tanışması bu okulda başladı. Mustafa İsmet Bey, kıta stajını tamamlamak üzere, Edirne'de merkezleşen İkinci Ordu'da görevlendirildi. Edirne'de 8. Topçu Alayı 3. Bölük komutanlığına atandı. İki yıl bu görevde kaldı (12 Eylül 1906). Bölük stajı bitince 2. Ordu kurmay heyetine alınarak (25 Eylül 1908), Edirne'de 2. Süvari Tümeni'ne verildi. 1907 yılı içinde, o sırada Selanik'te bulunan arkadaşı Fethi Bey'den dolayı olarak aldığı bir mektupla, İttihat ve Terakki Partisi'ne girmiş, gizli teşkilatın başına geçmişti. Genç Türkler İhtilali patlayınca (24 Temmuz 1908) Edirne'de fiilen, orduya ve sivil idareye el koydu. Ertesi yıl 31 Mart 1909 irtica hareketi olarak bilinen İstanbul askerî ayaklanmasını bastırmak için Rumeli'den yürüyen Hareket Ordusu'na katıldı.

İnönü, hayatının en önemli başarılarından birini Yemen'de elde etti. Asi Yemen İmamı Yahya Hamidettin'le, hem de imamın elinde olan dağlık bölgede açık müzakereye girişti. İmparatorluğun tarihinde devletin topraklarında, fakat Türk olmayan bir halkla, ilk defa önemli bir anlaşma imzalandı, yüz yıllık Yemen isyanları kesildi. İsmet Bey'in oradaki görevi 26 Şubat 1910 ve 5 Mart 1912 tarihleri arasındadır.

5 Mart 1912'de İstanbul'a geldi ve Harbiye Nezareti'nde, çoğunlukla Harbiye nazırı ve Başkomutan vekili Enver Paşa'nın emrinde, 1915 yılına kadar görevde kaldı. 26 Nisan 1912'de binbaşı, 23 Kasım 1914'te kaymakam (yarbay) oldu. 30 Ocak 1916'da kıta hizmetini yapmak üzere 4. tümen komutanlığına atandı. Ondan sonraki askeri görevleri, Birinci Dünya Savaşı içinde ve hepsi de Doğu cephesiyle Suriye cephesinde geçti. 14 Mayıs 1917'de 20. ve 2 Temmuz 1917'de 3. Kolordu komutanlıklarına atandı. Ocak 1920'de Garp Cephesi komutanlığı görevini aldı. Kuruluş halindeki düzenli ordu ile cephede Yunan kuvvetlerine karşı savaşan İnönü (İnönü Savaşları), yine aynı cephede Çerkez Ethem'le mücadele etti.

Birinci İnönü Savaşı sonunda tuğgeneral olarak İzmir'e varışından birkaç gün sonra, 13 Eylül 1922'de tümgeneral, aynı yılın 30 ağustosunda da korgeneral oldu.

Mudanya Mütarekesi görüşmelerini yürütmek üzere Mustafa Kemal tarafından görevlendirildi (26 Ekim 1922). Daha sonra Lozan Konferansı'na gidecek heyete başkan olarak seçildi. Bu görevi bakan düzeyinde yerine getirmesi gerektiği için Dışişleri bakanlığına getirildi. Lozan'a giden İsmet Paşa, buradan başarılı bir diplomat olarak döndü. Lozan'dan dönüşünde başbakanlığa getirildi (29 Ekim 1923) ve kısa bir süre bu görevden ayrıldıktan sonra 3 Mart 1925'te tekrar hükümet başkanı olunca, bu görevi 1937'ye kadar sürdürdü.

Atatürk'ün ölümünden sonra yeni bir devlet başkanı seçiminde ilk akla gelen isimdi. Nitekim 11 Kasım 1938'de 348 üyenin hazır bulunduğu Millet Meclisi'nde yapılan seçimde İnönü'nün aldığı oy sayısı 348'di.

1950 seçimleri Türkiye'de 27 yıllık CHP iktidarına son verdiği vakit, 14 yıllık Başbakan ve 12 yıllık devlet başkanı İsmet Paşa sonucu kaçınılmaz sayılıyordu. İsmet paşa, 1972'de partiden ayrıldıktan ve siyasî hayatını eski cumhurbaşkanı olarak yararlandığı Senato üyeliğine inhisar ettirdikten sonra, yalnız 1973 seçim kampanyası sırasında siyasi sahnede bir kez daha görüldü.

İsmet Paşa, 25 Aralık 1973'te öldüğü vakit nereye gömüleceği konusu karara bağlandı ve Anıtkabir olarak belirlendi.

İZZETTİN ÇALIŞLAR (1882 - 1951)

Asker, Kurtuluş Savaşı komutanlarından ve siyaset adamı. 1882 yılında Yanya'da doğdu. İstanbul'da Milli Savunma Bakanlığı Personel Dairesi emrinde çalışmayı reddederek Mudanya'da Milli Mücadele kuvvetlerine katıldığında (1 Temmuz 1920) yarbaydı. O tarihe kadar Üsküp'ten Anafartalar'a uzanan çeşitli yerlerde görev yaptı. Çalışlar, Milli Mücadele'yi yürüten kuvvetlerden 23. Tümen komutanlığına atandı, 20. Kolordu'nun da komutan vekilliğiyle görevlendirildi. Kütahya-Eskişehir, Birinci ve İkinci İnönü ve Sakarya Meydan Savaşları'nda tümen ve grup komutanı olarak bulundu. 1921'de albaylığa, 1922'de

generalliğe yükseldi. 1926'da korgeneral oldu. Bu sırada 1. Ordu'ya komuta ediyordu ve bir ara İzmir valiliği ile Askerî Mahkeme üyeliği de ek görev olarak kendisine verilmişti. Çalışlar, 1930'da orgeneralliğe yükseltildikten sonra ordu komutanı olarak 1939'a kadar görevini sürdürdü. Emekliye ayrıldıktan sonra Aydın (1939), Muğla (1940 ve 1943), Balıkesir (1943) milletvekili olarak Meclis'de bulundu. 1951 yılında İstanbul'da öldü.

KAZIM KARABEKİR (1882 - 1948)

Asker, Milli Mücadele kahramanlarından ve siyaset adamı. 1882 yılında İstanbul'da doğdu. İlköğrenimini değişik yerlerde tamamladı. Ortaokul ve liseyi Fatih Askerî Rüştiyesi'nde ve Kuleli Askerî Lisesi'nde okudu. Karabekir, Harp Okulu'nda Mustafa Kemal ile tanıştı. 1902'de Harp Okulu'nu, 1905'te Harp Akademisi'ni bitirdi. 1909'da İstanbul'da patlak veren 31 Mart Olayı'nı bastırmak üzere buraya gönderilen Hareket Ordusu'nda Mustafa Kemal ile birlikte Kazım Karabekir'de vardı.

Birinci Dünya Savaşı başlarında yarbaylığa yükselen Karabekir, savaş yılları boyunca İran sınırında, Halep'te, Doğu Cephesi'nde, Çanakkale'de bulundu. 1917'de atandığı Diyarbakır'daki 2. Kolordu komutanlığından sonra, Erzincan yakınındaki Kafkas Kolordusu'nun başına getirildi ve bu görevi sırasında Emenileri püskürterek Erzincan ve Erzurum'u geri aldı. Sarıkamış'taki kolordu ile işbirliği yaparak Kars ve Gümrü kalelerinin alınmasında üstün başarı gösterdi. Bunun sonucu olarak da generalliğe yükseltildi.

Karabekir'in hayatındaki önemli dönüm noktalarından biri Doğu'daki görevine gidişiyle başlar. Asıl başlangıç tarihiyse Mustafa Kemal'in Samsun'a çıktıktan sonra, kendisiyle temasa geçmesidir. O günden başlayarak Karabekir'in sınıf arkadaşı Mustafa Kemal ile tam bir işbirliği yapacak ve bu beraberlik Kurtuluş Savaşı'nın sonuna kadar sürecektir.

Kazım Karabekir Doğu'da Milli Mücadele'yi sürdürürken Edirne milletvekili olarak birinci Büyük Millet Meclisi üyeleri arasına girdi ve böylelikle siyasi hayata atıldı. 1923 seçimlerinde de İstanbul'dan milletvekili seçildi. Aynı zamanda merkezi Ankara'da olan 1. Ordu'nun komutanlığı görevini aldı. 1. dönem milletvekilliği sırasında pek faal olamayan Karabekir, 1923'ten sonra Parlamento'da sayıları oldukça azalan Mustafa Kemal'in muhalifleri arasında yer aldı. Çok geçmeden de Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele,

Cafer Tayyar Eğilmez Paşalarla birleşerek Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurdu (1924) ve bu partinin genel başkanlığını üzerine aldı. Partinin ömrü uzun olmadı ve 1926'da Mustafa Kemal'e karşı yapılan suikast girişiminden sonra kapatıldı. Kazım Karabekir 1948 yılında Ankara'da öldü.

KAZIM ÖZALP (1880 - 1968)

Devlet adamı. 1880 yılında Köprülü-Yugoslavya'da doğdu. Harp Okulu'nu (1902) ve Harp Akademisi'ni (1905) bitirdi. Selanik'te 36. Alay 2. Bölük komutanlığına atandı. Daha sonra, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne giren Kazım Bey, 31 Mart isyanını bastıran hareket ordusuyla birlikte İstanbul'a geldi (1909). Balkan Savaşından sonra, İstanbul Merkez Komutanlığı yardımcılığına atandı (1913). 1914'te Binbaşı oldu. Van Seyyar Jandarma Alayı komutanıyken (1914), I. Dünya Savaşı'na katılarak Ruslara karşı savaştı. Yunanlıların İzmir'i işgalinde, Balıkesir'deki 61. Tümen komutanlığında görevliydi ve o çevrede Kuvayı Milliye'yi örgütledi. Bu arada Balıkesir Milletvekili olarak TBMM'ye girdi (1920). Meclis tarafından İzmir Şimal Cepheleri komutanlığına atandı. Sakarya Savaşı'na ve Büyük Taarruz'a katılarak 1921'de Tümgeneral, 1922'de Korgeneral oldu. 1922-1924'te Milli Savunma Bakanı, 1924-1935'te Meclis Başkanıydı. Bu arada orgeneralliğe yükseldi (1926). 1935'te ikinci defa Milli Savunma Bakanlığına getirildi. 1943'te CHP Meclis grup başkanvekili oldu. 1950 seçimlerinde Van'dan milletvekili seçildi ve 1954'te siyasi hayattan çekildi.

KILIÇ ALİ (1888 - 1971)

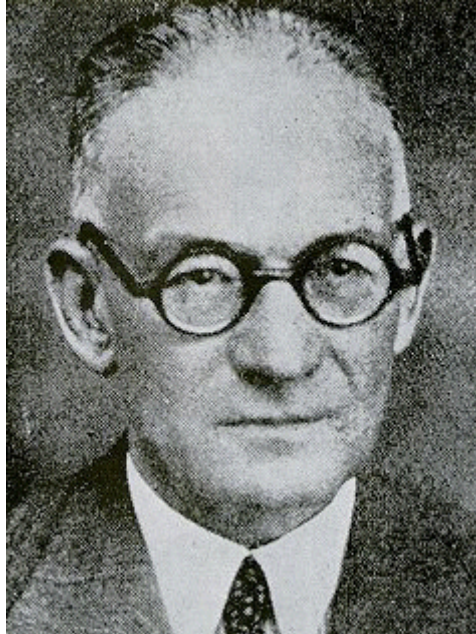

Asker ve siyaset adamı. Askeri okulu bitirdikten sonra binbaşı rütbesiyle I.Dünya Savaşına katıldı. Kurtuluş Savaşında Maraş, Antep yöresinde milli kuvveti kurmakla görevlendirildi.

Karayılan ve Şahin Bey ile birlikte bu bölgede çıkan ayaklanmaları ve Kırşehir isyanını bastırdı. Maraş, Antep ve Urfa'da bulunan Fransız kuvvetlerine karşı yapılan çatışmalardaki başarısı ona, Antep kahramanı olarak ün sağladı. Ağrı isyanı sırasında kurulan İstiklal Mahkemeleri'nde üyelik yapan Kılıç Ali, 1920-1938 yılları arasında Antep milletvekili olarak TBMM'de bulundu. 1970'de Yeni Türkiye Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı.

"Hatıralarını anlatıyor" (1955), "Atatürk'ün Hususiyetleri" (1955), "İstiklal Mahkemesi Hatıraları" (1955) adlı kitapları vardır.

MAZHAR MÜFİT KANSU (1873 - 1948)

Siyaset adamı ve idareci. 1873'de Denizli'de doğdu. Edirne'de gördüğü ilk ve orta öğreniminden sonra Gelibolu'da (1891) ve Edirne İdadisi'nde tarih ve matematik öğretmenliği

yaptı. 1897'den sonra idareci olarak görev alan Kansu, Havza, Çorlu, Çisriergene ve İskeçe kaymakamlığında, 1908'den sonra da Gümölcine, Lazistan, Mersin, İzmit ve Balıkesir mutasarrıflıklarında bulundu. İdareciliğinin yanı sıra siyasetle de ilgilenerek İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin üyeleri arasında yer aldı. 1918'de Rus istilasından yeni kurtulan Bitlis'e vali atandı. Heyeti Temsiliye üyeliğine seçildi. Heyet, Ankara'ya geldiği sırada İstanbul'da son Meclisi Mebusan toplanıyordu. Kansu, Mustafa Kemal'in de isteğiyle İstanbul'a gitti. Felahı Vatan Grubunun çalışmalarına katıldı ve Meclise Hakkari Milletvekili olarak girdi. Heyet adına Vahdeddin ile görüşerek ona Anadolu'ya geçmesini teklif etti. İstanbul işgal edilip Meclisi Mebusan feshedilince, Kansu gemiyle Beyrut'a geçti. Oradan Silifke yoluyla Ankara'ya geldiği zaman TBMM açılmıştı. Hakkari Milletvekili olarak görev aldı. Milletvekilliği dışında Elazığ valiliğine atandı. 1923, 1939 dönemlerinde Denizli Milletvekilliği ve 1925'te Doğu İstiklal Mahkemesinde başkanlık yaptı. 1939-1946'da Çoruh milletvekili olarak siyasi hayatını sürdürdü. Mustafa Kemal'in Milli Mücadele döneminde ve Cumhuriyet yıllarından olan Kansu'nun "Erzurum'dan ölümüne kadar Atatürk'le beraber" adıyla 4 Mart 1948'den Son Telgraf gazetesinde yayımladığı anıları, 1966'da Türk Tarih Kurumu tarafından iki cilt olarak basıldı. 1948 yılında İstanbul'da öldü.

MUSTAFA CANTEKİN (1878 - 1955)

Doktor ve siyaset adamı. 1878'de Çorum'da doğdu. İstanbul Tıp Fakültesi'nde okurken siyasetle ilgilendiği için kalebent olarak üç yıllığına Şam'a sürüldü. Burada, İstanbul'dan uzaklaştırılmak amacıyla Şam'a atanan Mustafa Kemal ile tanıştı. Dostlukları hemen o gün başladı. Mustafa Efendi'nin kitapları ilk bakışta Mustafa Kemal'in dikkatini çekti. İki Mustafa'nın dostluğu hızla gelişti ve çok geçmeden kendilerine katılan, genç subaylardan, Kırşehirli Lütfi Müfit (Özdeş) Efendiyle birlikte gizli Vatan ve Hürriyet Cemiyeti'ni kurdular.

Sürgünden döndükten sonra öğrenimini tamamladı. Kurtuluş Savaşı başlarında Mustafa Kemal'in yanında yer aldı. Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Kırşehir milletvekili olarak girdi. 1950'ye kadar da sürekli olarak Meclis'te kaldı. Milletvekilliğinin sürdüğü yıllarda bir ara da Afyon Askeri Hastanesinin başhekimliğini yaptı. Savaş yaralılarını kurtarmak için çaba gösteren Mustafa Efendi, 1955 yılında Ankara'da öldü.

MUSTAFA NECATİ (1894 - 1929)

Devlet adamı. 1894 yılında İzmir'de doğdu. İstanbul Hukuk Okulu'nda okudu. İzmir Öğretmen okulunda kısa bir süre öğretmenlik, Özel Şark okulunda müdürlük yaptı (1915-1918). Avukatlık yaptı. İzmir, Yunanlılar tarafından 15 Mayıs 1919'da işgal edilince, Balıkesir Cephesindeki çete savaşlarına katıldı. Anzavur kuvvetlerine karşı, Kuvayı Milliye komutanı olarak savaştı. Yunanlılara karşı girilen savaşlarda da bulundu. Balıkesir'de, İzmir'e Doğru gazetesinde Milli Kurtuluş Savaşını destekleyen yazılar yazdı. Saruhan Milletvekili oldu (1920). İstiklal Mahkemesi başkanlığı yaptı. Millet Meclisi'nin ikinci dönemine, İzmir Milletvekili olarak girdi. Mübadele ve İmar ve İskan bakanlığına (1923) daha sonra da Adliye bakanlığına getirildi (1924). İki yıl kadar Öğretmenler Birliği başkanlığında bulundu. 1925 yılından, ölünceye kadar da Milli Eğitim Bakanlığı (Maarif Vekilliği) yaptı. Hayatının en önemli ve en etkili görevi budur.

Mustafa Necati, 1928'da eğitimimizi daha üstün bir duruma getirmek için acele alınması gereken tedbirleri düşünmüş ve kanun haline getirmişti. İlk defa temelli olarak ve çok sayıda öğretmen yetiştirmekle zorunlu ilköğrenimi gerçekleştirme yolunu açtı. Onun zamanında kabul edilmiş kanunlarla öğretmenlik, bir meslek haline geldi. 1928'de Türk harflerinin kabul edilmesiyle eğitimimizde görülen gelişme de onun zamanında gerçekleşti.

Sürgünden döndükten sonra öğrenimini tamamladı. Kurtuluş Savaşı başlarında Mustafa Kemal'in yanında yer aldı. Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Kırşehir milletvekili olarak girdi. 1950'ye kadar da sürekli olarak Meclis'te kaldı. Milletvekilliğinin sürdüğü yıllarda bir ara da Afyon Askeri Hastanesinin başhekimliğini yaptı. Savaş yaralılarını kurtarmak için çaba gösteren Mustafa Efendi, 1955 yılında Ankara'da öldü.

MUZAFFER KILIÇ (1897 - 1959)

Mustafa Kemal'in yaveri. 1897'de İstanbul'da doğdu. Harp Okulu'nu, topçu teğmeni olarak bitirdi. Galiçya Cephesi'nden sonra Filistin'de 7. Ordu Müfettişliği yaverliği yaptı ve bu sırada 7. Ordu'yu komuta eden Mustafa Kemal'in karargahına geçti. Kumandanın emir subayı oldu. Bu beraberlik 1930 yılına kadar sürdü. Erzurum ve Sivas kongrelerinde, Heyeti Temsiliye çalışmalarında Mustafa Kemal'in sivil karargahında kaldı. Ankara'ya geldikten sonra görevini sürdürdü.

Muzaffer Kılıç, Cumhuriyet'in ilanından sonra, baştan beri Mustafa Kemal'in yanındaki diğer subaylarla birlikte, terfi etti ve yüzbaşı oldu. Çankaya Köşkü'ndeki görevini aksatmadan, Ankara Hukuk Mektebi'ne girdi ve 1928'de mezun oldu. Kısa bir süre sonra da iş hayatına atıldı. Ticaretle uğraştı. Bir nebati yağ fabrikası kurdu. Bu arada İstanbul Şehir Meclisi üyeliğine seçildi ve uzun yıllar burada kaldı. Aynı zamanda Ankara Anonim Türk Sigorta Şirketi'nin yöneticiliğini üstlendi. 1939'da bir dönem Giresun milletvekilliği yaptı.

1959'da özel işlerini izlemek için Ankara'ya giden Muzaffer Kılıç Kızılay'da, sokakta geçirdiği bir kalp krizi sonunda öldü.

MÜFİT ÖZDEŞ (1874 - 1940)

Asker ve siyaset adamı. 1874 yılında Kırşehir'de doğdu. Harp Akademisindeyken çöküşe hızla yaklaşan Osmanlı İmparatorluğunun kaderini değiştirmenin yollarını arayan genç subaylar arasında idi. Hürriyetçi görüşleri benimsemiş olan Mustafa Kemal ve Ali Fuat Cebesoy gibi subaylarla yakın ilişkiler kurdu. Bu arkadaşları ile birlikte gizli bir gazete çıkarma çabası içine girdi.

Girişimin cezası korktuğundan hafif oldu ve rütbesinin geri alınmasını beklerken, sürgün niteliğinde bir atanma emri aldı. Mustafa Kemal ile birlikte Şam'a gönderildi.

İstanbul'da başlayan dostluk Şam'da daha koyulaştı. Mustafa Kemal ile hemen her vakit beraber idiler. Çok geçmeden sürgünde tanıştıkları, tıp öğrencisi Mustafa Efendi, düşüncelerine yeni unsurlar ekledi. Aslında o da siyasetle ilgilendiği için İstanbul'dan uzaklaştırılmıştı.

Çok geçmeden bu üç arkadaş düşüncelerini gerçekleştirmek için bir örgüt meydana getirmeye karar verdiler ve Vatan ve Hürriyet Cemiyetini kurdular. Gizli cemiyetin karargahı tıp öğrencisi Mustafa Efendinin dükkanıydı. Lütfi Müfit, Milli Mücadelenin başından itibaren eski arkadaşı Mustafa Kemal'in yanında yer aldı. Kurtuluş savaşının sonuna kadar cephelerde savaştı. Savaşın sonunda Binbaşılıktan emekliye ayrılarak Meclise girdi (1923). 1939'a kadar Milletvekilliği yaptı. Bu süre içinde bir ara Şehremaneti müfettişliği yapan Lütfi Müfit 1940'da İstanbul'da öldü.

NURİ MEHMET CONKER (1882-1937)

1882 yılında Selanik'de doğdu. 1902'de Harbiye'yi, 1905'de Harp Akademisi'ni bitirdi.

Atatürk'ün çocukluk ve silah arkadaşıdır. Conker Selanik'te 3. Ordu'da, Hareket Ordusu'nda, Arnavutluk Harekatında, Afrika'da Trablusgarp ve Bingazi muharebelerinde, Anafartalar'da ve Conkbayırı muharebelerinde, doğuda Muş Cephesinde bulundu. İleri saflarda yer aldığı Bolayır ve Conkbayırı muharebelerinde yaralandı.

Nuri Conker, 1920 Haziranında Ankara'ya gelerek Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Kendisine önce TBMM tarafından basın ve istihbarat müdürlüğü görevi, bir süre sonra da Ankara bölge komutanlığı verildi. Kısa bir süre de Ankara valiliği yaptı. 1921 Mart ayı için de bazı satın alma işleri için Almanya'ya gönderildi; Eylül 1920, Mart 1921 tarihlerinde 41. Tümen komutanlığı ve aynı zaman da Adana Valiliği görevini yürüttü.

1921 yılında kendi isteğiyle emekli olan Conker, 1925-1927 yılları arasında Kütahya Milletvekilliği, 1932-35 yılları arasında da Gaziantep milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi başkan vekilliği yaptı. Conker'in "Zabit ve Komutan" adlı bir eseri vardır. 1937 yılında Ankara'da öldü.

ÖMER NACİ (1878-1916)

1878 yılında İstanbul'da doğdu. Bursa'daki Işıklar Askeri Lisesi'nde okurken hocaları da, arkadaşlarının hemen hepsi de kendisinin geleceğin başarılı bir askeri değil de güçlü bir şair ve ateşli bir hatip olarak görüyorlardı. Çok okuyordu, okuduklarının çoğu Namık Kemal'in, Tevfik Fikret'in şiirleri ve Jön Türklerin gizli yayınlarıydı. Bu yüzden de sık sık başı derde giriyordu. Bunun sonucu olarak Bursa'daki öğrenim yıllarında izin zamanlarını okulun cezaevinde geçiriyordu.

Okuldan kovulmasının düşünüldüğü bir sırada bir hocasının arka çıkmasıyla 1895 yılında Manastır İdadisi'ne sürüldü. Ne var ki Ömer Naci'nin bu yeni okulda ilk ilgilendiği kişilerden biri de o tarihlerde aynı okulda okuyan Mustafa Kemal oldu. Ömür boyu sürececek bir dostluk hemen o günlerde başladı. Ömer Naci güzel konuşmasıyla Mustafa Kemal'i etkiledi. Ömer Naci Subay çıktıktan sonra İttihat ve Terakki Fırkasına girdi; burada yönetim kurulu üyeliğine kadar yükseldi; İttihat ve Terakkicilerin hükümeti ele geçirmelerini sağlayan Babıali Baskını'nı düzenleyenlerin başında o vardı. Subay olarak Kafkas Cephesinde, İran'da bulundu. Buralarda Teşkilatı Mahsusa görevlisi olarak baskınlar düzenledi, çete savaşları vardı. 1916 yılında Kerkük'te bulunduğu bir sırada Tifüse yenildi ve öldü.

RAUF, HÜSEYİN ORBAY (1881-1964)

Rauf Orbay 1881 yılında İstanbul'da doğdu. Milli Mücadele'ye katılmak üzere Anadolu'ya geçtiğinde imparatorluğun hemen her yanına ün salmış milli kahramanlardan biriydi. Bahriye Mektebi'ni bitirmiş, Balkan Savaşı sırasındaki deniz savaşlarında büyük başarılar göstermiş ve bu nedenle "Hamidiye Kahramanı" ünvanını kazanmıştı. İzzet Paşa kabinesinde Bahriye nazırlığı yaptı, bütün bu parlak başarıların sonunda Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş belgesi olan Mondros Mütarekesini imzalamak zorunda kaldı. Malta sürgününden dönen Rauf Orbay 1921'de Ankara'ya gittiğinde kendisine Nafia vekilliği verildi. Bakanlıktan ayrıldığı yıl Meclis ikinci başkanlığına seçildi, 1922-1923 arasında bir kaç ay Başbakanlık yaptı. 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulduğunda Rauf Orbay, daha önce İkinci Grupta başlattığı muhalefetini bu toplulukta sürdürmeyi daha uygun buldu. 1942-1944 yılları arasında Türkiye'nin Londra büyükelçisi oldu. Rauf Orbay 1964 yılında öldü.

REFET BELE (1881-1963)

Refet Bele 1881 yılında İstanbul'da doğdu. 1899 yılında Harp Okulu'nu, 1912'de Harp Akademisi'ni bitirdi. Birinci Dünya Savaşı'nda Filistin Cephesi'nde İkinci Gazze Muharebesi'nde başarı sağladı. Milli Mücadele ve Kurtuluş Savaşı'ndaki görevi, Mustafa

Kemal ile birlikte Samsun'a çıkışıyla başladı. Refet Bey, merkezi Sivas'ta bulunan ve Mustafa Kemal'in müfettiş olarak görevlendirildiği 3. Ordu'ya bağlı, 3. Kolordu komutanlığına atandı. Erzurum Kongresi'ne ve Samsun delegesi olarak Sivas Kongresi'ne katıldı. Aydın ve çevresinde ayaklanmalar başlayınca burada görevlendirildi. Daha sonra Çerkez Ethem Ayaklanması'nı bastırdı. Bu arada generalliğe yükselterek Dahiliye vekilliğine ve Batı Cephesi komutanlığına atandı. 1922'de Doğu Trakya'yı geri almakla görevlendirildi. Cumhuriyet' in ilânından sonra Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na girdi. 1926 yılında milletvekilliğinden ve askerlikten ayrılan Refet Bele, 1935-1939 ve 1946-1950 tarihlerinde İstanbul milletvekili seçildi.

RUŞEN EŞREF ÜNAYDIN (1892-1959)

Ruşen Eşref Ünaydın 1892 yılında İstanbul'da doğdu. Galatasaray Sultanisini ve Edebiyat Fakültesini bitirdi. Askeri Baytar Alisi'nde, Darülmuallimini Aliyde, Türkçe ve Fransızca öğretmenliği yaptı. Yazarlık hayatına 1914'te mütercimlikle başladı. 1918'de Yeni Gün muhabiri olarak Kafkasya'ya, Tasviri Efkar muhabiri olarak Sivas'a gitti. Dergi ve gazetelerde mülakat ve gezi türünde yazıları yayımlandı. 1920'de Anadolu hükümetinin çağrısı üzerine İnebolu yoluyla Ankara'ya gitti; Türk Kurtuluş Savaşına katıldı. 1922 yılında Buhara elçiliği başkatibi oldu. Lozan Konferansında matbuat müşavirliği yaptı. TBMM ikinci döneminde Afyonkarahisar Milletvekili seçildi. Riyaseti Cumhur Umumi Katipliğinde, Tiran, Atina, Budapeşte elçiliğinde ve Roma, Londra ve Atina Büyükelçiliğinde bulundu. 1952'de emekliye ayrıldı. "Servet-i Fünun", "Donanma", "Tedrisat", "Türk Yurdu" ve "Yeni Mecmua"da yayımladığı mülakat, mensur şiir ve hatıra türünde yazılarıyla tanındı. Mustafa Kemal Paşa'nın yakın çalışma arkadaşlarından biri olan Ruşen Eşref Ünaydın, Mustafa Kemal Paşa'yı Türk basınında ilk defa tanıtmasıyla ünlüdür.

SALİH BOZOK (1881 - 1941)

Salih Bozok 1881'de Selanik'te doğdu. Mustafa Kemal ile önce mahalle, daha sonra da okul arkadaşlığı daha başlangıçta kaderini çizmiş oldu. İkisi de aynı okullarda okuduktan sonra aynı yıl Harp Okulunu bitirdiler. Salih Efendi jandarma sınıfına seçilmişti. Mustafa Kemal ise Akademiye devam edecek, kurmay olacaktı. Mustafa Kemal Milli Mücadeleyi başlatmak üzere Anadolu'ya geçmeden önce ve Suriye Cephesi'nde bulunduğu sırada Salih Efendi'yi başyaver olarak yanına getirtti. Sürekli beraberlik böyle başladı ve Salih Bey yarbaylıktan emekliye ayrıldıktan sonra bile Mustafa Kemal'in yakınında kaldı.

Yüzbaşı Salih, Mustafa Kemal'in yanında, Heyeti Temsiliye'de görevli olarak Ankara'ya gitti. Mustafa Kemal Meclis Başkanı iken o da Meclis Başkanı başyaveriydi. Mustafa Kemal Cumhurbaşkanlığı seçilince yarbay Salih de Cumhurbaşkanlığı başyaveri oldu. Yarbay rütbesinde ordudan istifa ettiğinde önce, o zamanki adı Bozok olan Yozgat'tan milletvekili seçildi; milletvekilliği 1939 seçimlerine kadar her dönemde yenilendi; bu arada Mustafa Kemal'in sofrasındaki yerini ve çevresindeki görevini de muhafaza ediyordu. Salih Bey bu dönemde İş Bankası'nın kurucuları ve hissedarları arasında yer aldı. Mustafa Kemal'in ölümüyle Salih Bozok'un dünyası da yıkılmış oldu. Milletvekilliği sürdüğü halde sağlık durumundan şikayet ederek Yalova'ya çekildi ve 1941 yılında öldü.

TEVFİK RÜŞTÜ ARAS (1883-1972)

Tevfik Rüştü Aras 1883 yılında Çanakkale'de doğdu. Beyrut Tıbbiyesi'ni bitirdi ve doktor olarak İzmir, Selanik ve İstanbul'da çeşitli görevlerde bulundu. İttihat ve Terakkiye girdi. Selanik'te Mustafa Kemal ile yakın arkadaş oldu. 1918'de Meclisi Ali-i Sıhhi (Yüksek Sağlık Kurulu) üyesiydi. 1920 yılında Ankara'da TBMM açıldıktan sonra Muğla'dan (müstakil Menteşe livası) milletvekili seçildi. İlk dönemde Kastamonu İstiklal Mahkemesi üyeliğine getirildi. 1920 sonbaharında, Türkiye Komünist Fırkası'nın kurucuları arasına girdi. TBMM Hükümeti'nin Rus Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'ne ilk büyükelçi olarak gönderildiği Ali Fuat Paşa(Cebesoy) delegasyonu ile Moskova'ya gitti. 1923'ten 1939'a kadar İzmir milletvekilliğinde bulundu.

4 Mart 1925'te Takriri Sükun Kanunu'ndan sonra kurulan İsmet Paşa(İnönü) Kabinesi'nde Hariciye Vekili oldu. Atatürk'ün ölümüne kadar kurulan bütün kabinelerde bu görevi sürdürdü. Dışışleri komiseri Litvinov'un davetlisi olarak üç kere Rusya'ya gitti. 1926'da Odesa'da 1930 da ve 1937'de Sovyet ileri gelenleriyle Moskova'da görüşmeler yaptı. 1939'da Londra Büyükelçiliğine atandı ve üç buçuk yıl İngiltere'de kaldı. 1943'te emekli oldu. Savaşın sonlarında İstanbul basınında (Özellikle Tan gazetesinde) yazılar yazdı. Demokrat Partinin kuruluş mücadelesini destekledi. 1952-1959 yıllarında İş Bankası Yönetim Kurulu Başkanlığı yaptı.

Tevfik Rüştü Aras'ın Dışışleri bakanlığı sırasında verdiği söylevleri Numan Menemencioğlu tarafından derlenerek bir kitap haline getirilmiştir. "Lozan'ın İzlerinde On Yıl" (1937, Fransızcası; 10 ans sur les traces de Lausanne), Uluslararası Diplomasi Akademisi tarafından yayımlanan "Diplomasi Sözlüğünde" (Dictionnaire diplomatique) Türkiye'nin Dış Politikası (Lapolitique exterieure de la Turguie) maddesini de Tevfik Rüştü yazmıştır. Günlük basında çıkan yazılarının güncel olmayanlarını "Görüşlerim" (1945 ve 1963) adlı iki cilt kitapta toplayan Tevfik Rüştü Aras, 1972 yılında İstanbul'da öldü.

YUNUS NADİ ABALIOĞLU (1880-1945)

Gazeteci Yunus Nadi Abalıoğlu 1880 yılında Fethiye'de doğdu. Abalızade Hacı Halil Efendi'nin oğlu olan Yunus Nadi, ilköğrenimini Fethiye'de yaptı, Rodos adasında Süleymaniye Medresesinde, İstanbul'da Galatasaray Sultaniyesinde okudu. Sonra Hukuk Mektebine devam etti. 1900'da Malûmat gazetesinde çalışmaya başladı. 1910'da İttihat ve Terakki

Cemiyetinin ıkardığı Rumeli gazetesinin başyazarı oldu. 1911'de Meclisi Mebusan'a Aydın milletvekili olarak katıldı. 1918'de İstanbul'da Yenigün gazetesini kurdu. 1920'de Muğla Milletvekili olarak TBMM'ne girdi. 1924'te İstanbul'da Cumhuriyet gazetesini kurdu ve ölümüne kadar başyazarlığını yaptı. TBMM'nin 6. dönemine kadar Muğla Milletvekilliğini yapan Abalıoğlu, 28 Mart 1945'te tedavi için gittiği Cenevre'de öldü.